

Галаєвська Л.В.

молодший науковий співробітник

Інститут педагогіки НАПН України

м. Київ, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Освітні процеси спрямовані на розвиток і саморозвиток особистості, яка здатна до самоорганізації та самореалізації своїх потенціальних можливостей й природних задатків, що повною мірою можуть бути реалізовані у діалозі як русі від потреб людини до оточуючого світу, від думки до поведінки особистості. Саме в діалозі відбувається продуктивна пізнавальна діяльність учнів, які повинні володіти самостійним і незалежним мисленням, здатністю до свідомого, критичного аналізу. Нове мислення, засноване на принципі діалогу, є ознакою соціокультурної модернізації. Освітні трансформації, метою яких є становлення сучасного мислення людини, значною мірою спрямовані на особистісно орієнтоване навчання і виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми засвідчив, що наукова розробка теоретичних основ діалогічного підходу має давню історію. Зокрема, античний філософ Протагор вперше застосував метод запитань і відповідей для обговорення проблем та знаходження правильного їх рішення. Сократ вважав, що саме в ході діалогічної взаємодії народжується істина. Основною метою його діалогічного підходу була допомога співрозмовнику активізувати власні творчі потенції.

Методологічні засади розуміння сутності діалогічного підходу висвітлено в працях Г.О. Балла, М.М. Бахтіна, В.В. Бібера, Л.С. Виготського, М.С. Кагана та інших.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив існування щонайменше двох підходів у дослідженні особливостей застосування діалогічного підходу на уроках української мови для старшої школи. Перший полягає у висвітленні сутності діалогічного підходу в широкому контексті проблем, що пов'язані з дослідженням умов, які здатні сприяти навчально-виховному процесу. Мова йде про особистісно орієнтований підхід до навчання, суб'єкт-суб'єктну модель, інтерактивні методи навчання, педагогіку співробітництва (О.О. Балаєв, Н.О. Гвоздева, Л.М. Попов, О.О. Соколова).

Особливості застосування та результативність діалогічного підходу в процесі навчання є предметом досліджень Г.О. Балла, Г.М. Кучинського, Н.В. Чепелевої, Т.П. Юрченко. Аналізуючи своєрідність діалогічного підходу, науковці наголошують на існуванні рівноправних стосунків між активними учасниками освітнього простору.

На сучасному етапі діалогічне навчання розглядається педагогічною технологією (Ш.О. Амонашвілі, А.Н. Бодальов, Л.С. Виготський, В.А. Кан-Калик, В.С. Філіпчук та ін.).

Доцільність використання діалогічних технологій навчання, де учитель і учень виступають рівноправними суб'єктами навчально-виховного процесу була експериментально підтверджена багатьма вченими (О.І. Копіца, Л.І. Пироженко, А.С. Нісімчук, О.Т. Шпак та ін.). Результативність вказаних технологій пояснюється ними за рахунок удосконалення діалогічного типу взаємодії.

Г.О. Балл вказує, що за умови діалогічного підходу між учасниками освітнього процесу виникає діалогічна взаємодія, а не маніпулятивні та байдужі стосунки. Успішність взаємодії залежить від реалізації таких принципів: поваги до партнера, прийняття партнера таким, яким він є, поваги до себе, толерантності [1, с. 5].

В.А. Кан-Калик обмежує коло вимог, що здатні сприяти діалогічній взаємодії. Мова йде про: неприпустимість негативної установки на майбутнє спілкування; врахування характеру існуючої педагогічної ситуації, у взаємодії особистісних та емоційних компонентів; оновлення змісту установки на спілкування щодо вибору правильної психологічної установки на спілкування [4,с.45-46].

Діалогічний підхід розуміється дослідниками як безпосередня форма організації навчального процесу, яка передбачає різнорівневу взаємодію суб'єктів, створення єдності смислів та цілей, засвоєння знань і умінь. Діалогічні стосунки при цьому виконують не тільки дидактичні функції, але й набувають розвивального ефекту.

Вбудований в структуру навчального процесу діалогічний підхід виступає технологією навчання, результатом якої є формування діалогічності як інтегральної характеристики практичного психолога. На думку Н.Ф. Шевченко, реалізація діалогічного підходу під час навчально-виховного процесу у підручниках української мови для старшої школи сприяє розвитку творчого потенціалу учнів, свідомого розвитку та вдосконалення важливих знань, умінь, якостей, психологічних особливостей мовленнєвої діяльності.

Список літератури

1. Балл Г. Сучасний гуманізм і освіта /Г. Бал // Психолог. – 2002. - № 40 (жовтень). –С.3-5.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение /Ю.Н. Емельянов. – Л.: ЛГУ, 1985. – 168 с.
4. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя /В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
5. Корнев О.М. Психологический тренинг как метод профессиональной подготовки / О.М. Корнев // Психологія на перетині тисячоліть: Зб. наук. Праць: В 3 т. – К.: Гнозис. – 1998. – Т.2. – С.128-135.

